

מנהיגות מכילה

גישות ומודלים רבים למנהיגות ולצורות שלטון. לא נפרט אותם כי רבים הם, רק נטען בהכללה כי הם מתנקזים לשתים צורות שלטון מרכזיות - דיקטטורה מול דמוקרטיה. השלטון הדיקטטורי תופס את השלטון בכוח ושולט בו מכוח הכוח. השלטון הדמוקרטי שולט בסמכות מכוח בחירת העם. הבדל תהומי.

ברם, מסתבר שקיימים גם קוים משותפים בין שתי צורות השלטון. בשתיהן, ברגע שההגה בידיים של המנהיג, הוא מביט קדימה לעבר היעדים שהוא מציב ורצון מונהיגו לא תמיד באמת רלוונטי. אומנם, בשלטון הדמוקרטי ניתן להפיל את השלטון בסוף או באמצע הקדנציה, אך כול עוד הדבר לא נעשה, המנהיג ממשיך לנווט את הספינה כראות עיניו בלי להביט לאחור.

מספרים על בן גוריון, שבמסגרת ועידת מפא"י בשלהי תקופת מנהיגותו התבטא: "...אני לא יודע מה רוצה ומה לא רוצה העם. אני יודע רק, כך נדמה לי, מה רצוי לעם". התבטאות שמשקפת היטב את האמור. הוא יודע מה טוב ולא באמת חשוב לו מה העם רוצה. גם יצחק רבין הוסיף מטבע לשון למילון המונחים של מנהיגות פוליטית, כשהתבטא עם בחירתו לראשות הממשלה ב-1992, כשהוא שיכור ניצחון: "אני אנווט". ביטוי שאין צורך להרחיב ולפרש.

בן גוריון כמו גם רבין, מבינים את הכוח שבידיהם. הם שולטים בהגה הספינה ומביטים קדימה. הם לבד יודעים מה נכון ומה טוב לעם. מזל שיש בחירות כל ארבע שנים. האם יש אלטרנטיבה לשתים צורות השלטון כאמור? האם ניתן להנהיג וגם "לספור" את ציבור הבוחרים? נראה שכן – נקרא לה "מנהיגות מכילה". נשמע לא רציני בשלב ראשון. כיצד ניתן גם להנהיג וגם להכיל?! סתירה מובנית לכאורה! מסתבר שהדבר ניתן ואפשרי אם נבין את מהות ההכלה. ובכן, הכלה אינה אומרת שאני מסכים עם האחר. היא רלוונטית דווקא במקרים בהם אני לא מסכים איתו. שהרי, במקום שיש הסכמה אין ממש צורך בהכלה. נסביר.

ההכלה כוללת שלושה מרכיבים מרכזיים – הקשבה ממקום נקי ולא שיפוטי, הכרה ולגיטימציה. אכן, ניתן להקשיב, להכיר ולהבין את הצד האחר על כול צדדיו, ואפילו לתת גם לגיטימציה לעמדתו (כשזה אפשרי) - וכול זה בלי להסכים איתו. בתהליך כזה, הכולל את שלושת המרכיבים, האחר יהיה מפויס ומרוכך הרבה יותר כדי לקבל ביתר קלות סירוב או מחשבה ורעיונות אחרים. אגב, הרעיון תקף לא רק בפוליטיקה. הוא נכון ורלוונטי בכל מערכת יחסים - הורות, זוגיות, חינוך, תברה וקהילה, בין תרבויות ובין עמים.

בפרשת "פנחס" אנו מבינים באופן חד וברור מהי "מנהיגות מכילה" שאליה אנו מכוונים. משנגזר על משה שלא ייכנס לארץ ישראל, הוא מבין שהוא יאלץ להיפרד מהעם טרם הכניסה לארץ. או אז, הוא פונה לא-לוהים ומבקש ממנו למנות מנהיג תחתיו (במדבר כ"ז): "וַיִּדְבֹר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַ לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה: אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצֵאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדַת ה' פָּצֵאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה".

רש"י במקום מתקשה בהבנת הביטוי "אלהי הרוחות" ומסביר: "אלהי הרוחות - למה נאמר? - אמר לפניו, רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו".

לזה בדיוק אנו מכוונים כשאנו אומרים "מנהיגות מכילה". מנהיגות שמסוגלת להכיל "כול אחד ואחד לפי דעתו". לא לקבל את הדעה – רק להכיל אותה. להקשיב ממקום נקי, להבין היטב היטב את הדעה של האחר ואף לתת לגיטימציה למחשבה. בסוף, המנהיג מקבל את ההחלטה לבד, תוך התחשבות במכלול השיקולים והאילוצים, לרבות דעתם של המונהגים ככל שזה רלוונטי וחשוב בעיניו. מה שמבקש משה מא-לוהים ביחס למידותיו של המנהיג, זה לא כוח, לא שררה, לא תבונה ואפילו לא פוליטיקה – רק יכולת הכלה. מדהים ומרגש מאוד!